

DEVELOPMENT OF ORGANIC FARMING IN THE LAST 20 YEARS IN POLAND AND EU

Summary

It was estimated that in Europe in the period 1991-2010 the area of agricultural land used by organic farms increased from about 0.4 to 10 m ha. In Poland, the rapid development of organic farming took place just after the integration with the EU. In the years 2004-2012 the number of organic farms increased from 3 760 to 25 944, and the area of agricultural land from 50 to 602 thous. ha. In total, in 2012 organic farms in Poland used 4.3% of agricultural land, and this share ranged from less than 1% in Opolskie, Kujawsko-Pomorskie and Łódzkie voivodeships to 10-15% in the Lubuskie, Warmińsko-Mazurskie and Zachodniopomorskie voivodeships. The average area of organic farm amounts 25.5, three times bigger compared to the total farm area in the country. In organic farms about 60% of agricultural land are occupied by fodder crops (permanent grassland and fodder on arable land). The share of orchards is about 12%, which is five times higher than the average for country. However, in these farms the share of cereals, potatoes and vegetables is significantly smaller. The livestock density is on average more than 2-times lower than in Polish agriculture. Due to these factors the volume of organic marketable production is relatively low.

Key words: organic farming, trends, Poland, European Union

ROZWÓJ ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W OSTATNIM 20-LECIU W POLSCE I UE

Streszczenie

Szacuje się, że w Europie w latach 1991-2010 powierzchnia UR wykorzystywanych przez gospodarstwa ekologiczne wzrosła z około 0,4 do 10 mln ha. W Polsce szybki rozwój rolnictwa ekologicznego nastąpił dopiero po integracji z UE. W latach 2004-2012 liczba gospodarstw ekologicznych wzrosła z 3 760 do 25 944, a powierzchnia UR z 50 do 602 tys. ha.

W sumie w 2012 r. gospodarstwa ekologiczne wykorzystywały w Polsce 4,3% UR, a udział ten wahał się od poniżej 1% w województwach (opolskie, kujawsko-pomorskie i łódzkie) do 10-15% w województwach (lubuskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie). Średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego wynosi 25,5 ha i jest 3-krotnie większa, w porównaniu do ogółu gospodarstw rolnych w kraju. W gospodarstwach ekologicznych około 60% gruntów zajmują rośliny pastewne (trwale użytki zielone oraz pastewne na gruntach ornych). Udział sadów wynosi około 12%, czyli jest 5-krotnie większy niż średnio w kraju. W strukturze zasiewów gospodarstw ekologicznych wyraźnie mniejszy jest udział zbóż, ziemniaków oraz warzyw. Obsada zwierząt jest średnio ponad 2-krotnie mniejsza niż w całym naszym rolnictwie. Czynniki te powodują, że wolumen ekologicznej produkcji towarowej jest stosunkowo mały.

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, tendencje rozwojowe, Polska, Unia Europejska

1. Wstęp

Za początek rolnictwa ekologicznego uznaje się rok 1924, w którym Rudolf Steiner w cyklu wykładów wygłoszonych w Kobierzycach k. Wrocławia przedstawił założenia biologiczno-dynamicznej metody gospodarowania. Jednak do lat 60-tych XX wieku ten sposób gospodarowania wprowadzały jedynie pojedyncze gospodarstwa. Dopiero w latach 70-tych XX wieku, głównie w Europie Zachodniej i USA wzrosło zainteresowanie alternatywnymi sposobami gospodarowania w rolnictwie (biodynamiczne, biologiczno-organiczne, organiczne, ekologiczne itp.). Była to forma sprzeciwu w stosunku do upowszechniającego się rolnictwa wykorzystującego coraz większe ilości nawozów mineralnych i chemicznych środków ochrony roślin. Pojawiły się również organizacje społeczne promujące alternatywne rozwiązania w rolnictwie i z ich inicjatywy powstała w 1972 r. Międzynarodowa Federacja Rolnictwa Ekologicznego – IFOAM [<http://WWW.ifoam.org/>]. Organizacja ta wyznacza kryteria ekologicznego gospodarowania, promuje i upowszechnia zasady i cele rolnictwa ekologicznego.

W UE przyjmuje się, że rolnictwo ekologiczne pełni podwójną funkcję społeczną, gdyż z jednej strony dostarcza

towarów na specyficzny rynek kształtowany przez popyt na żywność o wysokiej jakości, zaś z drugiej strony przyczynia się do ochrony środowiska, dobrostanu zwierząt i rozwoju obszarów wiejskich, czyli jest działaniem w interesie publicznym [10]. Eliminacja chemicznych środków ochrony roślin i nawozów mineralnych, czyni rolnictwo ekologiczne przyjaznym dla środowiska przyrodniczego, ale równocześnie jest ono mniej wydajne i bez odpowiednich subwencji produkcja ekologiczna nie jest konkurencyjna, w porównaniu do gospodarowania konwencjonalnego [7, 8, 11]. Uzasadnia to wspieranie rolnictwa ekologicznego dopłatami, które stanowią rekompensatę za dostarczane dobra publiczne (czysta woda, bioróżnorodność, żyzność gleby, krajobraz rolniczy, ochrona powietrza itp.).

Wzrost zainteresowania rolnictwem ekologicznym w ostatnim okresie jest tendencją ogólnoswiatową, gdyż w dziesięcioleciu 2001-2010 powierzchnia UR zagospodarowanych w ten sposób wzrosła z około 17 do 37 mln ha [14]. Przyrost ten wahał się od 0,85 mln ha w Afryce do 4,4 mln ha w Europie i 6,8 mln ha w Australii. Należy jednak podkreślić, że w 2010 r. rolnictwo ekologiczne wykorzystywało tylko 0,9% ogólnej powierzchni UR na świecie. Największym zainteresowaniem cieszy się ono w Europie

i Australii, gdzie w 2010 r. wykorzystywało odpowiednio 2,1 oraz 2,9% ogółu UR, natomiast w Afryce i Azji odsetek ten wynosił tylko 0,1-0,2%. W tym samym okresie wartość obrotu produktami rolnictwa ekologicznego w skali światowej wzrosła z 17,9 do 59,1 mld USD, z czego 49% przypada na USA a 47% na Europę [14].

W strukturze użytków rolnych gospodarstw ekologicznych na świecie dominują trwałe użytki zielone – 23,7 mln ha w 2010 r., czyli 64% ogółu UR. Grunty orne (6,1 mln ha) stanowiły tylko około 17% UR posiadanych przez gospodarstwa ekologiczne. Wielkość ta waha się od 2% w Australii do 40-50% w Europie i Ameryce Północnej. Pozostałe UR w rolnictwie ekologicznym, to sady oraz różnego rodzaju plantacje trwałe [14].

Celem opracowania jest analiza rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle UE w okresie ostatnich 20 lat. Analiza ta obejmuje powierzchnię UR, liczbę i strukturę obszarową gospodarstw oraz sposób zagospodarowania UR, średnio w kraju oraz w ujęciu regionalnym.

2. Założenia metodyczne

W przygotowaniu opracowania wykorzystano następujące źródła informacji:

- Raporty Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHAR-S) z poszczególnych lat [<http://www.ijhar-s.gov.pl/raporty>] oraz dane za 2011 r. dotyczące: struktury użytkowania gruntów, struktury obszarowej gospodarstw oraz powierzchni uprawy poszczególnych gatunków roślin.
- Wyniku Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. w zakresie charakterystyki gospodarstw ekologicznych [3].

3. Rolnictwo ekologiczne w UE

W krajach UE ramy prawne dla rolnictwa ekologiczne stworzyło Rozporządzenie Rady Ministerialnej Wspólnoty Europejskiej z 1991r. [9] Jego wprowadzenie zbiegło się ze zmianami we Wspólnej Polityce Rolnej UE, czyli tzw. reformą Mac Sharry'ego, w której na znaczenie zyskała ochrona środowiska i różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich. Reforma ta zobowiązała kraje członkowskie Wspólnoty do prowadzenia programów rolno-środowiskowych, co stworzyło możliwości finansowego wsparcia rolnictwa ekologicznego i przyspieszyło jego rozwój. Powierzchnia UR wykorzystywanych przez rolnictwo ekologiczne w krajach UE wzrosła w 10-leciu 1991-2000 z 0,4 do około 4,5 mln ha. W następnych latach powierzchnia ta systematycznie zwiększała się osiągając ponad 9,5 mln ha w 2011 r. 27 krajach UE [<http://www.organic-europe.net/fileadmin/documents/statistics/data-tables>].

W 2011 r. gospodarstwa ekologiczne wykorzystywały, średnio w 27 krajach UE, 5,4% ogółu UR, przy czym w 15 krajach tzw. „starej Unii” odsetek ten wynosił 5,8%, zaś w 12 krajach później przyjętych do Unii 4,4% [1]. Największym udziałem rolnictwa ekologicznego wyróżniają się: Austria – 19,7, Szwecja – 15,4, Estonia – 14,8, Czechy - 10,8, Łotwa –10,4%, Słowacja – 8,6, Włochy – 8,6 i Finlandia - 8,2% ogółu UR. Mniejszym zainteresowaniem (1-5% UR) cieszy się rolnictwo ekologiczne w krajach Europy Zachodniej o korzystnych warunkach siedliskowych do intensywnej produkcji rolnej: Irlandia, Holandia, Francja, Belgia, Wielka Brytania), a także w krajach ostatnio przyjętych do UE (Bułgaria 0,8 i Rumunia 1,7% UR). W Polsce w tym samym roku

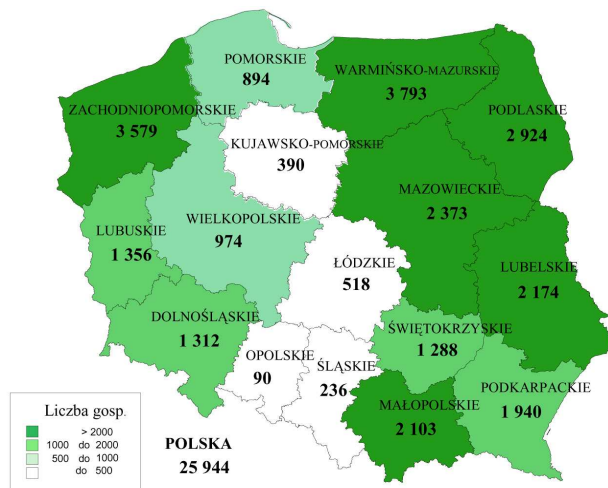
gospodarstwa ekologiczne wykorzystywały 3,9% UR, czyli wyraźnie mniej niż średnio w UE lub w krajach sąsiednich.

4. Rolnictwo ekologiczne w Polsce

W okresie międzywojennym tylko pojedyncze gospodarstwa interesowały się tym sposobem gospodarowania, a przykładem może być Szelejewo, gdzie tę metodę w 1930 r. wprowadził hr. Stanisław Karłowicki [13]. W pierwszym okresie po wojnie, w warunkach powszechnego niedoboru żywności, zainteresowanie rolnictwem ekologicznym było znikome. Pierwszy kurs poświęcony temu sposobowi gospodarowania zorganizowano dopiero w 1984 r., a w 1989 r. powstało Stowarzyszenie Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi „EKOLAND”, którego siedzibą był Przysiek [2]. W 1996 r. powstała pierwsza jednostka certyfikująca w rolnictwie ekologicznym AGRO BIO TEST. W tym okresie istniało w Polsce około 250 gospodarstw ekologicznych prowadzonych głównie przez hobbystów, nie korzystały one z żadnego wsparcia finansowego z budżetu państwa. W 1999 r. rolnicy ekologiczni otrzymali pierwsze dopłaty, które stanowiły refundację kosztów certyfikacji gospodarstw, a od 2000 r. wprowadzono również małe dopłaty do powierzchni upraw ekologicznych. W 2001 Sejm uchwalił ustawę, która stworzyła formalne warunki funkcjonowania rolnictwa ekologicznego [12]. W latach 1999-2003 zaczęło wzrastać zainteresowanie rolnictwem ekologicznym, gdyż liczba gospodarstw zwiększyła się z 513 do 2 286, a powierzchnia UR wzrosła z 7 do około 50 tys. ha (tab. 1). Dalszy szybki rozwój rolnictwa ekologicznego nastąpił po integracji Polski z UE. W latach 2004-2012 liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce wzrosła z 2 286 do 25 944, a powierzchnia wykorzystywanych przez nie UR zwiększyła się z 49,9 do 661,9 tys. ha (tab. 1). Począwszy od 2001 r. ekologiczny sposób gospodarowania podejmowały większe gospodarstwa, co potwierdza rosnąca przeciętna wielkość gospodarstwa (tab. 1).

5. Regionalne zróżnicowanie rolnictwa ekologicznego w Polsce

W Polsce występuje duże regionalne zróżnicowanie rolnictwa ekologicznego (rys. 1). W 2012 r. liczba gospodarstw ekologicznych (łącznie z certyfikatem oraz w okresie przedstawiania) w czterech województwach (opolskie, śląskie, kujawsko-pomorskie i łódzkie) była mała (90-518), w kolejnych czterech przekraczała 2 tysiące, zaś w dwóch województwach (zachodniopomorskie i warmińsko-mazurskie) wynosiła nawet powyżej 3,5 tysiąca. Przed akcesją Polski do UE w 2003 r. największą liczbą gospodarstw ekologicznych wyróżniały się województwa o rozdrobionej strukturze agrarnej - lubelskie, małopolskie, mazowieckie, podkarpackie i świętokrzyskie (tab. 2). W następnych latach ten sposób gospodarowania rozwijał się najszybciej w województwach o większych gospodarstwach i dużym udziale w przeszłości sektora uspołecznionego w rolnictwie (lubuskie, zachodniopomorskie i warmińsko-mazurskie). W latach 2005-2012, średnio w Polsce, liczba gospodarstw ekologicznych wzrosła 3,5-krotnie, natomiast w tych 3 województwach przyrost ten był 8-krotny. Pewien regres w rozwoju rolnictwa ekologicznego w tym okresie zanotowano w woj. świętokrzyskim i małopolskim, w których liczba gospodarstw ekologicznych wzrosła niespełna 2-krotnie (tab. 2).

Źródło - Source: [http://www.ijhar-s.gov.pl/raporty i analizy.html](http://www.ijhar-s.gov.pl/raporty%20i%20analizy.html)

Rys. 1. Liczba gospodarstw ekologicznych w poszczególnych województwach w 2012 r.

Fig. 1. Number of organic farms in particular voivodeships (2012)

Lepszą miarą praktycznego znaczenia rolnictwa ekologicznego jest powierzchnia UR lub jego udział w zagospodarowaniu gruntów. W Polsce w 2012 r. gospodarstwa ekologiczne wykorzystywały ogółem 662 tys. ha UR, co stanowiło 4,3% ich całkowitej powierzchni w kraju (tab. 3, rys. 2). W poszczególnych województwach areal ten wahał się od poniżej 10 tys. ha w województwach: opolskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie i śląskie (odpowiednio od 0,6 do 1,6% UR) do ponad 110 tys. ha województwach: warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie, co stanowi odpowiednio 11,7 oraz 15,4% ogółu ich UR. Również w województwie lubuskim rolnictwo ekologiczne wykorzystuje ponad 10% UR. Należy podkreślić, że w tych województwach udział rolnictwa ekologicznego w strukturze zagospodarowania gruntów jest zbliżony do przodujących w tym zakresie krajów UE (Szwecja, Włochy, Austria, Łotwa Estonia. <http://www.organic-europe.net/fileadmin/documents/statistics/data-tables>).

Tab. 1. Liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce i powierzchnia UR

Table 1. Number of organic farms in Poland and area of agricultural lands

Rok Year	Liczba gospodarstw Number of farms	Powierzchnia UR (tys. ha) Area of agricultural land (thous. ha)	Średnia powierzchnia gospodarstwa (ha) Average area of farm (ha)
1996	238	-	-
1999	513	7,0	13,6
2000	949	11,7	12,3
2001	1 787	38,7	21,6
2002	1 977	43,8	22,2
2003	2 286	49,9	21,8
2004	3 760	82,7	22,0
2005	7 182	167,0	23,2
2006	9 194	216,8	23,6
2007	11 870	285,9	24,1
2008	15 206	314,8	20,7
2009	17 091	416,3	24,4
2010	20 582	519,1	25,2
2011	23 449	605,5	25,8
2012	25 944	661,9	25,5

Źródło - Source: [<http://www.ijhar-s.gov.pl/raporty>]

O różnym tempie rozwoju rolnictwa ekologicznego w poszczególnych rejonach Polski decyduje szereg czynników, często trudnych do identyfikacji. Można założyć, że w woj. lubuskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim powstała grupa większych gospodarstw indywidualnych na gruntach byłego sektora uspołecznionego, które posiadają słabsze gleby (rys. 3). W takich gospodarstwach dopłaty bezpośrednie uzupełnione wsparciem dla rolnictwa ekologicznego stwarzały już możliwości uzyskania zadowalających dochodów. W tej sytuacji podstawowym motywem działania była tu możliwość pozyskania dotacji, często bez wizji trwałego ekologicznego gospodarowania.

Z kolei w woj. opolskim i kujawsko-pomorskim, gdzie funkcjonuje większość dobrze zorganizowanych gospodarstw konwencjonalnych prowadzących intensywną produkcję rolniczą, gospodarowanie ekologiczne jest mało popu-

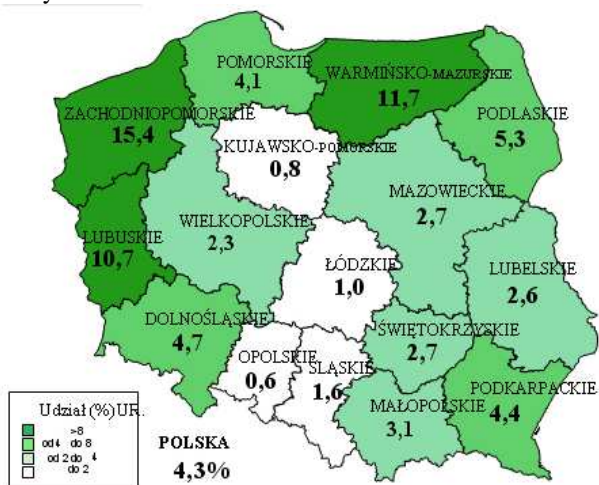
Tab. 2. Zmiany liczby gospodarstw ekologicznych w latach 1999-2012 w poszczególnych województwach

Table 2. Changes in the number of organic farms in the years 1999-2012 in particular voivodeships

Województwo Voivodeship	1999	2003	2005	2010	2012	
					Liczba Number	% (2005=100)
Dolnośląskie	16	110	395	1227	1312	332
Kujawsko-pomorskie	34	62	145	327	390	269
Lubelskie	115	263	774	1962	2174	281
Lubuskie	8	20	188	833	1356	721
Łódzkie	13	34	171	420	518	303
Małopolskie	27	407	1187	156	2103	177
Mazowieckie	87	249	852	1935	2373	278
Opolskie	3	19	38	79	90	236
Podkarpackie	2	288	855	2091	1940	227
Podlaskie	13	122	482	2033	2924	606
Pomorskie	15	46	180	648	894	497
Śląskie	49	33	92	228	236	256
Świętokrzyskie	103	382	785	1243	1288	164
Warmińsko-mazurskie	33	126	432	2279	3793	878
Wielkopolskie	20	40	202	748	974	482
Zachodniopomorskie	6	85	404	2373	3579	886
Ogółem - Total	513	2386	7182	20582	25944	361

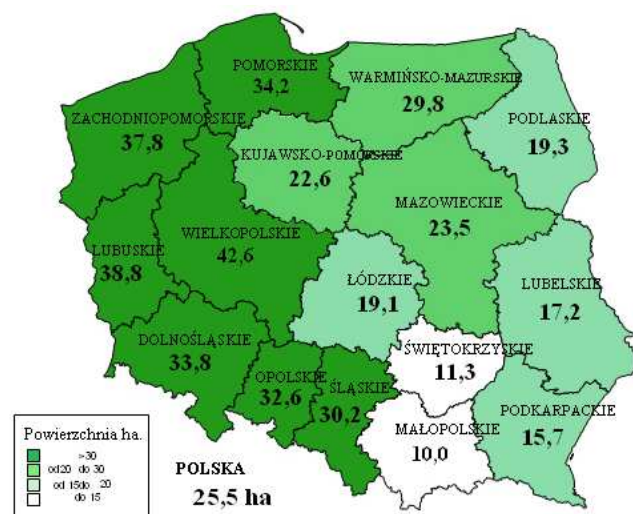
larne. Ponadto na zainteresowanie gospodarowaniem ekologicznym wpływa sieć zakładów przetwórczych i rozwój lokalnego rynku, co stwarza możliwości zbytu ziemiopłodów po wyższych cenach (tworzenie grup producentów, premia cenowa za produkty ekologiczne itp.). Znaczenie ma również jakość doradztwa rolniczego, dobre przykłady gospodarstw funkcjonujących na danym terenie itp.

Średnia powierzchnia UR w gospodarstwie rolnym w Polsce w 2010 r. wnosila 6,8 ha i wahała się od 2,8 ha woj. podkarpackim do 19,9 ha w woj. zachodniopomorskim [4]. Natomiast przeciętna wielkość gospodarstwa ekologicznego to 25,5 ha, z wahaniami od 10-11 ha w woj. małopolskim i świętokrzyskim do około 40 ha w woj. zachodniopomorskim, lubuskim i wielkopolskim (rys. 3). Wyniki te wskazują, że gospodarstwa ekologiczne, tak przeciętnie w Polsce jak również w poszczególnych województwach, są 2-, 3-krotnie większe, w porównaniu do ogółu gospodarstw rolnych.

Źródło / Source: obliczenia własne dane GUS i IJHAR-S [4 i 5]

Rys. 2. Użytki rolne (%) wykorzystywane przez gospodarstwa ekologiczne w poszczególnych województwach w 2012 r.
Fig. 2. Agricultural land (%) used by organic farmers in particular voivodeships in 2012

Źródło / Source: obliczenia własne dane GUS i IJHAR-S [4 i 5]
<http://www.ijhar-s.gov.pl/raporty>

Rys. 3. Średnia powierzchnia gospodarstw ekologicznych w 2012 r.
Fig. 3. The average area of organic farms in 2012

Tab. 3. Powierzchnia UR (tys. ha) w gospodarstwach ekologicznych w latach 1999-2012 w poszczególnych województwach

Table 3. Area of agricultural land (thous. ha) in organic farms in the years 1999-2012 in particular voivodeships

Województwo Voivodeship	1999	2003	2005	2010	2012
Dolnośląskie	0,3	4,6	16,5	39,7	44,3
Kujawsko-pomorskie	0,5	1,2	3,6	7,7	8,8
Lubelskie	1,1	3,4	11,1	34,9	37,5
Lubuskie	0,5	1,0	7,4	35,8	52,6
Łódzkie	0,2	0,5	2,5	7,7	9,9
Małopolskie	0,2	5,5	11,2	22,0	21,1
Mazowieckie	0,6	2,9	16,6	46,2	55,8
Opolskie	0,04	0,2	0,6	3,2	2,9
Podkarpackie	0,1	7,0	16,0	31,9	30,4
Podlaskie	0,3	2,3	8,8	42,9	56,4
Pomorskie	0,7	2,4	7,2	22,6	30,6
Śląskie	0,02	0,2	1,8	5,7	7,1
Świętokrzyskie	0,6	3,4	7,6	13,1	14,6
Warmińsko-mazurskie	1,3	6,6	15,3	75,2	112,9
Wielkopolskie	0,2	1,8	12,0	32,5	41,5
Zachodniopomorskie	0,4	6,9	28,1	98,0	135,4
Ogółem / Total	7,6	49,9	166,3	519,1	661,7

(Źródło; Source: http://www.ijhar-s.gov.pl/raporty_i_analizy.html)

Tab. 4. Struktura obszarowa gospodarstw (%) oraz ich udział w użytkowaniu gruntów w Polsce w 2010 r.

Table 4. Area structure of organic farms (%) and their share in land use in Poland in 2010

Powierzchnia gospodarstwa Farm area (ha)	Udział w liczbie gospodarstw Share in number of farms (%)		Udział w użytkowaniu gruntów Share in land use (%)	
	ogółem total	gospodarstwa ekologiczne organic farms	ogółem total	gospodarstwa ekologiczne organic farms
1 – 5	55,2	21,4	13,7	2,6
5 – 10	22,5	24,0	16,5	6,9
10 – 15	9,7	14,7	12,3	7,0
15 – 20	4,6	9,0	8,4	6,0
20 – 50	6,2	17,1	18,9	20,8
50 – 100	1,1	9,1	7,8	26,1
>100	0,6	4,7	21,8	30,4

Źródło / Source: GUS 2012 [3]

Struktura obszarowa gospodarstw ekologicznych stwarza potencjalnie korzystne warunki do racjonalnego gospodarowania (tab. 4). Udział gospodarstw małych (do 10 ha UR), których produkcja jest przeznaczana głównie na samozaopatrzenie, w całym naszym rolnictwie wynosił 78% i posiadały one w sumie około 30% UR. Natomiast w wśród gospodarstw ekologicznych ich odsetek wynosił 45%, a w ich posiadaniu było tylko niespełna 10% UR (tab. 4). Gospodarstwa ekologiczne o powierzchni powyżej 20 ha, które mają już możliwości prowadzenia produkcji towarowej, stanowiły 31% całkowitej liczby gospodarstw i wykorzystywały 77% UR objętych tym sposobem gospodarowania. Natomiast w całym naszym rolnictwie gospodarstw należących do tych grup obszarowych było tylko około 8% i posiadały one 48% UR Polski.

Gospodarstwa ekologiczne wyróżniają się bardzo dużym udziałem sadów i plantacji jagodowych, pod które w ostatnich latach przeznaczano około 12% UR, czyli prawie 5-krotnie więcej niż średnio w kraju (tab. 5). Również udział trwałych użytków zielonych jest prawie dwukrotnie większy

Tab. 5. Struktura (%) użytkowania gruntów
Table 5. Structure (%) of agricultural land use

Wyszczególnienie Specification	Ogółem w Polsce ¹ Total in Poland	Gospodarstwa ekologiczne ² Organic farms					
		1999	2003	2005	2006	2010	2011
Uprawy rolnicze / Arable land	70,6	65,6	54,2	49,4	46,6	47,2	49,1
Łąki i pastwiska / Grassland	21,1	27,5	39,6	44,1	42,2	38,7	38,3
Warzywa / Vegetables	1,8	2,7	1,8	0,7	0,6	0,8	0,8
Sadownicze i jagodowe / Orchards and fruit bushes	2,4	4,0	4,4	5,8	10,6	13,3	11,8

Źródło / Source: ¹ GUS, 2012[4], ² Baza danych IHAR-S za 2011 r.

Tab. 6. Struktura zasiewów (%) w gospodarstwach ekologicznych w 2011 r. (średnio w Polsce)
Table 6. Structure of crops (%) in organic farms in 2011 (mean for Poland)

Wyszczególnienie Specification	Udział w strukturze zasiewów (%) Share in structure of crops (%)						
	Zboża Cereals	Strączkowe Leguminous	Okopowe Root crops	Przemysłowe Industrial crops	Warzywa Vegetables	Pastewne na GO Fodder crops on arable land	Pozostałe Other
Gospodarstwa ekologiczne ¹ / Organic farms	36,3	3,3	0,9	0,9	0,5	57,2	0,9
Rolnictwo ogółem ² / Agriculture in total	73,4	2,1	3,7	11,1	1,5	6,7	1,5

Źródło / Source: ¹ Baza danych IHAR-S za 2011 r., ² GUS, 2012[4]

Tab. 7. Użytkowanie gruntów w grupach obszarowych gospodarstw ekologicznych¹ w 2011 r. oraz obsada zwierząt² w DJP
Table 7. Land use in the area groups of organic farms in 2011 and livestock density² in LU

Wyszczególnienie Specification	Grupy obszarowe gospodarstw (ha) Area groups of organic farms (ha)						
	1-5	5-10	10-15	15-20	20-50	50-100	>100
Łąki i pastwiska (%) Grassland	28,3	35,5	36,6	36,8	40,1	34,0	43,0
Pastewne na GO (%) Fodder crops on arable land	21,6	24,6	28,4	29,4	29,0	31,2	27,3
Zboża i inne rośliny rolnicze poza pastewnymi (%) Cereals and other agricultural plants without fodder	20,1	24,9	24,8	23,3	19,7	18,9	21,3
Sady i jagodowe (%) Orchards and fruit bushes	29,6	14,6	9,8	9,8	10,8	15,5	7,8
Pozostałe (%) Other	0,4	0,4	0,4	0,6	0,3	0,4	0,6
Obsada zwierząt (DJP*ha ⁻¹ UR) Livestock density (LU*ha ⁻¹ agricultural land)	0,20	0,33	0,32	0,27	0,27	0,11	

Źródło / Source: ¹ Baza danych IHAR-S za 2011 r., ² GUS, 2012[3]

niż w całym naszym rolnictwie i wynosiło około 40%. Ponadto w latach 1999-2011 występował dość systematyczny wzrost udziału tych rodzajów upraw, kosztem powierzchni uprawy typowych roślin rolniczych i warzyw [6].

Analiza struktury zasiewów gospodarstw ekologicznych wskazuje na małe potencjalne możliwości produkcji surowców roślinnych przeznaczonych na rynek (tab. 6). Wynika to stąd, iż gospodarstwa te pod uprawę warzyw przeznaczały tylko 0,5% gruntów ornych, czyli 3-krotnie mniej niż średnio w całym naszym rolnictwie. Udział ziemniaka w strukturze zasiewów, przy takim samym porównaniu, był 4-krotnie, zaś zbóż 2-krotnie mniejszy. Gospodarstwa ekologiczne praktycznie nie uprawiają roślin przemysłowych (rzepak i burak cukrowy), natomiast aż 57% gruntów ornych zajmują rośliny pastewne, a w całym naszym rolnictwie ich udział wynosi około 7%. W związku z tym ilości produkowanych ziemiopłodów, które mogły być przeznaczone na cele konsumpcyjne są małe.

Struktura użytkowania gruntów oraz obsada utrzymywanych zwierząt zależały również od wielkości gospodarstw (tab. 7). W gospodarstwach dużych (powyżej 50 ha) pod uprawę roślin pastewnych (trwałe użytki zielone i rośliny pastewne na gruntach ornych) przeznaczano 65-70% ogółu UR, a średnia obsada zwierząt wynosiła tylko 0,11 DJP*ha⁻¹ UR. Zbożami i pozostałymi roślinami rolniczymi obsiewano tylko około 20% gruntów, a kolejne 8-15% zajmowały ekstensywne sady. Taki sposób wykorzystania gruntów decydował o małym wolumenie ekologicznej produkcji. Dodatkowo należy podkreślić, że ta grupa gospodarstw wykorzystywała w sumie w Polsce aż 56% gruntów użytkowanych w sposób ekologiczny (tab. 4).

Informacje te wskazują, że ta grupa gospodarstw dysponuje dużymi potencjalnymi możliwościami produkcji pasz objętościowych, co stwarza warunki do rozwoju chowu zwierząt trawożernych (bydło, owce, konie itp.). W praktyce jednak obsada zwierząt jest znikoma, około 5-krotnie

mniejsza niż w całym naszym rolnictwie. Może to wskazywać, że w wielu gospodarstwach ekologicznych plony roślin pastewnych, tak z trwałych użytkach zielonych jak również z gruntów ornych, nie są zbierane.

W mniejszych obszarowo gospodarstwach (do 50 ha) można odnotować bardziej poprawne gospodarowanie, gdyż odsetek gruntów przeznaczonych pod rośliny pastewne jest mniejszy (50-60%), a obsada zwierząt wynosiła średnio około 0,3 DJP*ha⁻¹ UR (tab. 7). Ponadto około 25% UR obsiewno zbożami i innymi roślinami rolniczymi, poza pastewnymi. W najmniejszych gospodarstwach popularne są przede wszystkim plantacje roślin jagodowych, które w większości są dobrze prowadzone.

6. Podsumowanie

W Unii Europejskiej szybki rozwój rolnictwa ekologicznego nastąpił po reformie Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) zapoczątkowanej w 1991 r. W 20-leciu 1991-2010 powierzchnia UR wykorzystywanych przez gospodarstwa ekologiczne wzrosła z około 0,4 do ponad 9,0 mln ha. W Polsce ten sposób gospodarowania zaczął się szybciej rozwijać po integracji z UE i uzyskaniu wsparcia finansowego w ramach WPR. W latach 2004-2012 liczba gospodarstw ekologicznych wzrosła 7-krotnie, a powierzchnia UR 12-krotnie.

W 27 krajach UE w 2011r. gospodarstwa ekologiczne wykorzystywały średnio 5,4% ogółu UR, przy czym w 15 krajach tzw. „starej Unii” odsetek ten wynosił 5,8%, zaś w 12 krajach później przyjętych do Unii 4,4%. Największym udziałem powierzchni użytkowanej ekologicznie w ogólnym areale UR wyróżniają się: Austria – 19,7, Szwecja – 15,4, Estonia – 14,8, Czechy – 10,8, Łotwa – 10,4%, natomiast najmniejszym: Bułgaria 0,8, Irlandia – 1,3, Rumunia 1,7, Holandia – 2,4 oraz Francja – 3,6%.

W Polsce w 2012 r. gospodarstwa ekologiczne wykorzystywały średnio 4,3% UR, z wahaniami od poniżej 1% (woj. opolskie, kujawsko-pomorskie i łódzkie) do 10-15% (woj. lubuskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie).

Gospodarstwa ekologiczne średnio w kraju jak również w poszczególnych województwach są około 3-krotnie większe, w porównaniu do ogółu gospodarstw rolnych. Ich średnia powierzchnia wynosi około 25 ha, i waha się od 10

do 11 ha (woj. małopolskie i świętokrzyskie) do około 40 ha (zachodniopomorskie, lubuskie i wielkopolskie).

Wolumen ekologicznej produkcji towarowej w Polsce jest stosunkowo mały, gdyż w gospodarstwach ekologicznych około 60% gruntów zajmują rośliny pastewne (trwale użytki zielone oraz pastwne na gruntach ornych). Udział ekstensywnych sadow pastewne wynosi około 12%, czyli jest 5-krotnie większy niż średnio w kraju. W strukturze zasiewów gospodarstw ekologicznych wyraźnie mniejszy jest udział zbóż, ziemniaków oraz warzyw. Obsada zwierząt w jest średnio ponad 2-krotnie mniejsza niż w całym naszym rolnictwie, a szczególnie niekorzystna sytuacja występuje w większych gospodarstwach (powyżej 50 ha).

7. Bibliografia

- [1] FiBL. Organic (including in-conversion) area in the European Union 2000-2011. <http://www.organic-world.net/yearbook-2013.html>.
- [2] Górny M., Sołtysiak U., Tyburski J., Tyszka Z.: Kryteria rolnictwa ekologicznego EKOLAND, 1994, 1-13.
- [3] GUS. Charakterystyka gospodarstw rolnych (PSR 2010), Warszawa, 2012.
- [4] GUS. Rocznik statystyczny rolnictwa 2012.
- [5] IJHAR-S: Raporty o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 1999-2011. www.ijha-s.gov.pl/pliki/download/RA.
- [6] Kuś J., Jończyk K.: Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce. J. Res. Appl. Agric. Eng., 2009, vol. 54 (3): 178-182.
- [7] Kuś J.: Ocena ekonomiczno-organizacyjna gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych w świetle wyników rachunkowości FADN. J. Res. Appl. Agric. Eng., 2012, vol. 57 (4): 25-29.
- [8] Nachtman G.: Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa ekologiczne uczestniczące w Polskim FADN w 2010 r., Cz. I. Wyniki standardowe. IERiGŻ-PIB, 2012.
- [9] Rozporządzenie Rady nr 2092/91/EWG z dnia 24.VI. 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej... Dz. Urz. WE, 198.
- [10] Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych... Dz. Urz. UE, L 189/1.
- [11] Runowski H.: Rolnictwo ekologiczne – rozwój czy regres?. Roczn. Nauk Rol., 2009, ser. G, t.96, z. 4:182-193.
- [12] Ustawa o rolnictwie ekologicznym a dnia 16 marca 2001 r. Dz. U. Nr 38, poz. 452.
- [13] Tyburski J., Żakowska-Biemans S.: Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego. Wyd. SGGW, 2007.
- [14] Willer H.: Organic Agriculture Worldwide: Cz. I: Global data and survey background. <http://www.organic-world.net/yearbook-2013-presentations.html>.